

Geachte deelnemers, dames en heren,

[1] Mijn naam is Margot van Mulken, en ik ben decaan van de letterenfaculteit van de Radboud Universiteit en als zodanig heet ik u van harte welkom op dit symposium Cultuur in de vreemdetaal-les. Ik hoop dat het een mooie dag wordt.

Mij is gevraagd iets meer te zeggen over cultuur, en dat wil ik best doen.

[2] Ik was in Spanje, vorige week. In Santiago de Compostela. Was erg de moeite waard, mooie stad, en de Spanjaarden die ik sprak, spraken over het algemeen uitstekend Engels. Over het algemeen. Mijn Spaans is nonexistent. Nou ja, dat is ook niet helemaal waar, want ik heb hier, in een ver verleden Frans gestudeerd. En ik heb in een nog verder verleden een ouderwets gymnasium-alfa diploma behaald. Ik wil eigenlijk zeggen: mijn Spaans bleek eigenlijk wel degelijk existent, maar dat wist ik zelf niet. Ik viel van de ene verrassing in de andere, in de zin dat ik feitelijk heel aardig Spaans bleek te kunnen lezen, spreken bepaald niet, maar toch wist ik vrij aardig voor elkaar te krijgen dat ik begrepen werd. Alleen niet in het restaurant aan het plein van de Jacobskathedraal, mind you, hartje stad, waar het krioelde van de pelgrims, studenten en toeristen, en waar ik vroeg [3] of ik 'Il cuento' mocht hebben. Dat werd niet begrepen. Dus ik probeerde 'La notta?' 'Il recibo?' Ook geen reactie. 'Pegar?' vroeg ik bedeesd. En maakte dit gebaar.

Ik vond het een beetje ontluisterend. Ik vermoedde dat de eigenaar mij niet wilde begrijpen. Kennelijk had ik hem geïrriteerd. Dat kan. Maar mijn medereizigers beweerden dat er iets anders aan de hand was: ze zeiden dat de eigenaar wel degelijk serieus probeerde mij te begrijpen, maar dat hij eenvoudigweg niet talig bewust was. Hij had niet geleerd dat je je kunt verplaatsen in de vreemdetalsspreker, en dat je kunt inschatten wat hij zegt, gezien de context en de omstandigheden, en dus kunt voorspellen wat hij bedoelt, en dat je op grond van de kennis die je hebt van je eigen taal, en die van aanpalende talen, heel aardig kunt inein interpreteren. En deze arme restauranteigenaar had nu eenmaal geen talenknobbel. Niet erg, want zijn keuken was uitstekend. Maar toch: die talenknobbel, ik ben ervan overtuigd dat je je die een beetje kunt kweken. Dat je kunt leren structuren te zien tussen talen, dat je kunt leren regelmatigheden te ontdekken in de chaos die een nieuwe taal lijkt te zijn. Je kunt leren je te verplaatsen in een ander. Dat is belangrijk voor het leren van een taal, maar ook om het worden van een mens. En ik blijf van mening dat dat EN erg belangrijk en erg vormend is, EN hartstikke leuk.

[4] Ik bedoel: in Santiago werden we op een gegeven moment aangesproken, en werd ons gevraagd, in het Spaans, of we wisten waar de universiteit was. We wisten het nog ook! Dat is toch eigenlijk het grootste kicken voor een vreemde taalsspreker: dat natives denken dat je ook een native bent. En ondanks dat ik echt niet denk dat degenen die de weg vroegen dachten dat

ik Spaans was - ik bedoel: ik ben blond en 1 meter tachtig, en ik heb ze met handen en voeten naar de Facultad moeten wijzen, dus nee, ik viel meteen door de mand, toch was het ongelooflijk aardig dat ik iemand uit Spanje heb kunnen helpen met een vraag in het Spaans. Dat plezier, dat is volgens mij besmettelijk en het is ook mogelijk om dat over te brengen. Dat is het plezier van communiceren in een vreemde taal, volgens mij, en daarin beter slagen dan dat je zelf voor mogelijk hield.

[5] En tenslotte was er nog iets anders dat mij opviel aan het verblijf in Santiago, en dat ik hier wil vermelden: ik nam deel aan een congres. Maar voordat het congres begon werd het congres geopend. Door de decaan van de faculteit, door de coordinator van het organiserend committee, door het hoofd van het departement Duits en Engels, door de adviseur voor onderwijs en burgerschap, en door de assistent van de vice-kanselier van communicatie en coordinatie van de universiteit. Door vijf mensen. Dat zouden wij in Nederland niet doen. Een decaan is wel genoeg. En dat is een cultuurverschil waarvan we er in Europa wel meer tegen komen. We begrijpen elkaar over het algemeen best aardig, maar soms doen we de dingen net anders. En dat heeft alles te maken met cultuur met een kleine c. Interculturele communicatie gaat over cultuurverschillen die blijken uit het verschil in mentale programmering van groepen mensen - iets wat gegroeid is uit een gemeenschappelijke context en een gemeenschappelijk verleden, en dat maakt dat je

omgangsvormen, handelingen en beleefdheden anders interpreteert.

Ik vertel van mijn ervaringen in Santiago, omdat ik ze kan gebruiken om te illustreren waarom bewuste taalvaardigheid en bewuste cultuurstudie zo fundamenteel is, en dat het meer aandacht zou moeten krijgen in het onderwijs - zowel in het voortgezet, als in het hoger onderwijs.

Ondertussen ben ik heel blij dat u met zovelen er blijk van geeft dat u dit een belangrijk onderwerp vindt. Dat vinden wij namelijk ook. Wij denken dat het mogelijk is om betekenisvol vreemdetal- onderwijs te verzorgen, en tegelijkertijd leerlingen enthousiast te krijgen voor het plezier van het leren van een vreemde taal en voor het kennismaken met een vreemde cultuur. We denken ook dat het hoog tijd wordt dat de universiteit zich meer betrokken voelt bij het moderne vreemdetalonderwijs dan tot voor, zeg twee drie jaar lange tijd het geval was. Persoonlijk vind ik dat we als universiteit, of in elk geval als letterenstudies, de relatie met onze eigen leveranciers van goede studenten hebben laten versloffen. Vind ik erg jammer, want ik denk dat we veel aan elkaar kunnen hebben. Ik zou dat dan ook graag willen repareren. We doen ons best: er [6] is een stuurgroep 'vakdidactiek van de geesteswetenschappen' vanwaaruit deze bijeenkomst georganiseerd is, namelijk door het Meesterschapsteam Moderne Vreemde talen, en in het bijzonder Sabine Jentges, die de aanjager van vandaag is.

[7] We hebben sinds een jaar of twee hier in Nijmegen 'teachers in residence' in huis, en dat zijn docenten uit het voortgezet onderwijs die we gevraagd hebben ons te komen informeren, ze krijgen dan ook een kleine aanstelling aan onze universiteit: hoe kunnen we ons onderwijs beter inrichten zodat de aansluiting tussen school en universiteit verbetert. Hoe kunnen we ons eigen onderwijs verbeteren? want docenten hebben vaak beter door wat werkt en wat niet, dan onderzoekers. En welk type tools kunnen we het beste inzetten, want ook dat weten docenten vaak beter. En ook: de TIRs kunnen onze studenten ook vaak coachen, want de overgang is soms hardhandig, en dat kan begeleid worden. Kortom: we proberen de verbinding tussen universiteit en school beter te leggen.

Vandaag is ook een mooi voorbeeld van wat ons voor ogen staat: we krijgen bij gesprekken met leraren vaak te horen dat men behoefte heeft aan verrijkmateriaal. 'De beta-docenten worden overspoeld met pakketten met nieuwe en speelse toepassingen voor het onderwijs, en wij hebben niets!' zo horen we. 'En het is toch te gek voor woorden dat het C&M-profiel zo'n gebrek aan populariteit heeft, en er is nergens een centraal instituut dat zich bekommert om de idealen van het leren van een vreemde taal, en dat verkondigt hoe belangrijk en wezenlijk het is om een vreemde taal te beheersen en eigen te zijn. De beta's hebben het platform beta-techniek, waarbij het bedrijfsleven en de overheid betalen voor het maken van reclame, en wat hebben de talen? '

Ook dat hebben we gehoord. We hebben er onlangs bij de minister op aangedrongen dat er zoiets als een talenplatform komt, dat landelijk de belangen van het talenonderwijs, van het cultuuronderwijs, en van meertaligheid behartigt. Ik hoop dat de minister wil luisteren.

Daarom is het ook belangrijk dat als we met de vreemde talen zoiets gaan ontwikkelen als materiaal of pakketten voor docenten (en er is al het een en ander), dat we dan aandacht besteden aan cultuur met een grote en kleine c. Ik zou mijn eigen collega's, de onderzoekers van onze faculteit, willen oproepen om materiaal te willen maken of beschikbaar te stellen.

Wat ik nu ga doen is heel erg kort, dat weet ik best, maar ik vind het zo'n belangrijk onderwerp, dat ik nu een paar voorbeelden ga geven van onderzoek dat je zou kunnen doen met je leerlingen om hen gevoelig te maken voor taal en cultuur met een kleine c. Gewoon om u enthousiast te maken, en mocht u er meer van willen weten, dan stel ik voor dat u dat gewoon aan de organisatoren van vandaag laat weten, en dan kom ik volgend jaar met het begin van een lessenpakket.

Komtie. Voorbeeld 1.

[8] Op het Drongofestival in Utrecht, hebben collega's van mij een prijs gewonnen voor het onderzoek dat kijkt naar wat er gebeurt als je gebruiksaanwijzingen visueel of auditief krijgt aangeboden. Dat heeft veel te maken met het feit

dat veel bedrijven internationaal opereren en graag hun producten aan alle gebruikers willen uitleggen. Vroeger waren dat volstrekt onleesbare boekjes, nu zijn dat filmpjes. Maar moet je nu Engelstalige filmpjes aanbieden? Of juist geluidloze met alleen beeld, zoals IKEA doet? Of filmpjes met instructie in de moedertaal? met welke vorm van instructie kunnen mensen nu het best uit de voeten, en, niet onbelangrijk, wat vinden ze zelf het prettigst. Daarom hebben afgelopen weekend heel veel mensen meegewerkt aan het bouwen van lego-huisjes. Terwijl ze hiernaar keken (en soms ook luisterden), moesten ze het huisje nabouwen. Tegelijkertijd. Gekeken is wat het beste werkt, maar wat eruit komt, weten we nog niet.

Het aardige van zo'n voorbeeld is dat we hiermee laten zien dat je ook in het taalvak onderzoek kunt doen dat experimenteel van aard is, en dat je leert nadenken over hoe je een experiment opzet. Je leert kritisch en creatief denken, als je een taal studeert.

En dan is er natuurlijk nog cultuur met een grote C. Tot voor kort was dat bij studenten die een taal studeren eigenlijk alleen literatuur. Heel zelden werd ook een film toegelaten tot het verplichte repertoire dat een student van een taal moest beheersen, maar dat was hoogst zelden. Boeken lezen, dat is wat je moet doen als je Frans, Duits of Engels studeert. En dat is nog steeds zo, al sijn er gelukkig de laatste tijd ook andere cultuurdragers binnen. Muziek, games, televisieseries, tijdschriften, vlogs en blogs, films en theater. En dan is het mooi om te ontdekken

dat er zoiets is als Europese cultuur met een grote C.

[9] Een van onze medewerkers, Mathijs Sanders, heeft onlangs een boek het licht doen zien dat Europese Papieren heet, en dat verkent hoe kunstenaars tijdens het interbellum over de grenzen heen met elkaar in contact stonden. Dan blijkt dat het vooral de Franse en Duitse kunsten zijn die het debat bepaalden. Precies over die intereuropese republiek der letteren gaan het nascholingsprogramma voor docenten Frans dat volgende week hier plaats vindt. Als u het interessant vindt om daar meer van te weten, dan zou ik zeggen: sluit aan.

[10] Tja, en als ik dan zelf mee mag doen, dan zou ik wel een pakket willen maken voor de herkenning, de werking en het effect van de stijlfiguur ironie in teksten, tweets en appjes. En hoe je dat herkent als je geen native speaker bent. En hoe standuppers ironie inzetten, en hoe dat per cultuur verschilt.

Bij het werken met cultuuruitingen met een grote C kun je laten zien dat zoeken naar betekenis vaak leidt tot het vinden van meer dan een laag, van meer dan een betekenis, en dat dat leidt naar een rijkere interpretatie, en naar een nieuwe kijk op de werkelijkheid, en vaak ook tot een geschakeerder beeld. We leren mensen twijfelen, en dat is goed.

Ik wil maar zeggen: dankzij de gevarieerdere aandacht voor cultuur met kleine of grote c in het onderwijs, of dat nu de universiteit of het voortgezet onderwijs is, komen we nader tot

elkaar. We leren anderen begrijpen, we leren met anderen communiceren. Dat is zinvol, betekenisvol en noodzakelijk. Ik wil hier niet per se over de wereldvrede beginnen, vooral niet met het bordje achtung ironie op de achtergrond, maar toch, de sociale aspecten van taal en cultuur zijn van wezenlijk belang voor een samenleving die onmiskenbaar almaar complexer wordt. Leren interpreteren en leren begrijpen gaat nog altijd via taal en cultuur.

[11] Via meer dan een taal en cultuur.

[12] Ik wens u een inspirerende dag.